Управління фінансовою стійкістю підприємства як складова забезпечення його ефективного розвитку

АНОТАЦІЯ

на наукову роботу під шифром «Фінансова стійкість»

Фінансова стійкість підприємства – це головний компонент загальної стійкості підприємства, що є об'єктом фінансового управління, його господарською діяльністю та характеризує стан фінансових ресурсів як забезпеченість пропорційного, збалансованого розвитку при збереженні платоспроможності, кредитоспроможності в умовах припустимого рівня ризику.

Об’єктам дослідження є процес управління фінансовою стійкістю підприємства. Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних засад щодо формування та функціонування механізму управління фінансовою стійкістю підприємств.

Мета наукової роботи: узагальнення теоретичних і методичних положень та розроблення практичних рекомендацій щодо процесу управління фінансовою стійкістю підприємства. Для досягнення поставленої мети використано такі методи наукового пізнання: метод узагальнення, метод вертикального, горизонтального та коефіцієнтного аналізу, кластерного та факторного аналізу, аналізу ієрархій, методи структурного аналізу та проектування SADT, методи стратегічного аналізу та моделювання.

У результаті дослідження узагальнено теоретичні основи поняття «управління фінансовою стійкістю підприємства», проведено аналіз фінансової стійкості підприємств та розроблено ефективну модель процесу управління фінансовою стійкістю, розроблено стратегію подальшого функціонування підприємств.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ, УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА, ФІНАНСОВА ЗАЛЕЖНІСТЬ, ЧИСТИЙ ГРОШОВИЙ ПОТІК, ТИП ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ.

ЗМІСТ

Вступ 3
1.Теоретичні основи управління фінансовою стійкістю підприємства
1.1. Сутність та зміст управління фінансовою стійкістю підприємства 5
1.2. Механізм управління фінансовою стійкістю підприємства 8
1.3. Методичні підходи до оцінки фінансової стійкості підприємства, як один з інструментів управління нею 11
2. Аналіз фінансової стійкості підприємств харчової галузі України
2.1. Аналіз харчової галузі України 14
2.2. Кластерний аналіз підприємств харчової галузі за рівнем їх фінансової стійкості 17
2.3. Оцінка ефективності управління фінансовою стійкістю підприємств 20
3. Удосконалення процесу управління фінансовою стійкістю підприємств
3.1. Методичний підхід до оцінки ефективності управління фінансовою стійкістю підприємства 23
3.2. Кореляційно-регресійний аналіз визначення факторів, які впливають на рівень управління фінансовою стійкістю підприємства 25
3.3. Рекомендації щодо формування фінансової стратегії підприємства 28
Висновок 30
Список використаної літератури 31
Додатки 34

ВСТУП

Ринкова система господарювання обумовлює зміну форм та методів управління підприємством, вимагає нових підходів до визначення місця та ролі підприємства у розвитку суспільного виробництва. Успіх структурних та організаційних перетворень господарюючих суб'єктів багато в чому залежить від удосконалення методів управління їх діяльністю. Отже, за будь-яких умов, управління підприємством повинно бути ефективним, тобто забезпечувати йому конкуренто спроможність на ринку та інвестиційну привабливість, одним із елементів якої є фінансова стійкість.

Стійкий фінансовий стан формується в процесі економічної діяльності підприємства. Визначення його на певну дату допомагає відповісти на питання, наскільки правильно підприємство управляло фінансовими ресурсами протягом періоду, що передував цій даті, як воно використовувало майно, яка структура майна, наскільки раціонально воно поєднувало власні та позикові джерела фінансування, яка віддача виробничого потенціалу.

Питанню управління фінансовою стійкістю банківських установах приділяється багато уваги як у міжнародній, так і у вітчизняній банківській теорії та практиці. Зокрема, важливе місце в дослідженні даного питання посідають праці учених-економістів Вердієва Ю. , Негашев Н., Оспіщев В., Родіонова В., Савицька Г., Чопозова А. та ін.

Управління фінансовою стійкістю підприємств є системою принципів і методів розробки та реалізації управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням такого стану фінансових ресурсів, їх формуванням і розподілом, яка б дозволила підприємству розвиватися на основі зростання прибутку та капіталу при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності, а також забезпечення та підтримання фінансової рівноваги підприємства.

Метою роботи є обґрунтування теоретичних аспектів та розробка

практичних рекомендацій щодо удосконалення процесу управління фінансовою стійкістю як складової забезпечення стійкого функціонування підприємств. Реалізація мети дослідження обумовила необхідність вирішення в роботі таких завдань: обґрунтувати теоретичні аспекти визначення сутності поняття «управління фінансовою стійкістю підприємства»; проаналізувати механізм управління фінансовою стійкістю підприємства; розглянути методичне забезпечення оцінки фінансової стійкості підприємства; надати рекомендації щодо формування фінансової стратегії підприємства.

Об’єктом є процес управління фінансовою стійкістю підприємства. Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні підходи до управління фінансовою стійкістю підприємства.

Методи, що використано у науковій роботі: синтез та порівняння (при розгляді системи фінансової стійкості, а саме інформаційного, організаційного забезпечення, аналіз ієрархій (при визначенні пріоритетних показників фінансової стійкості); логічне узагальнення, комплексна оцінка, морфологічний аналіз, структурно-функціональне моделювання, інтегральний підхід до визначення рівня ефективності управління фінансовою стійкістю підприємства,

Інформаційною основою дослідження стали нормативно-правові акти України з регулювання діяльності підприємств: Закони України, акти Верховної Ради України, розпорядження і статистичні дані Кабінету Міністрів України, фінансова звітність підприємств.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність та зміст управління фінансовою стійкістю підприємства

В умовах ринкової економіки перед підприємствами постає завдання самостійного планування, контролю, оцінки і аналізу своєї діяльності. Однією з найважливіших характеристик фінансово-економічної діяльності підприємства є його фінансова стійкість. Якщо підприємство є фінансово стійким, то воно має переваги перед іншими підприємствами того ж профілю в залученні інвестицій, в здобутті кредитів, у виборі постачальників і підборі кваліфікованих кадрів. Крім того, таке підприємство не вступає в конфлікт з державою і суспільством щодо нарахування податків і неподаткових платежів, з виплати заробітної плати, дивідендів, повернення кредитів і відсотків за ними [4].

Особливе значення в сучасних умовах повинно приділятись забезпеченню фінансової стійкості, що можливо за умови впровадження стратегічних підходів до управління підприємством. Актуальним напрямом сталого функціонування суб’єктів господарювання є розробка механізму управління фінансовою стійкістю підприємства. Розуміння сутності управління фінансовою стійкістю підприємств та прийняття ефективних управлінських рішень щодо подальшого їх розвитку – головна передумова підвищення ефективності діяльності підприємств. Однією з найважливіших характеристик фінансово-економічної діяльності підприємства є його фінансова стійкість. Якщо підприємство є фінансово стійким, то воно має переваги перед іншими підприємствами того ж профілю в залученні інвестицій, в здобутті кредитів, у виборі постачальників і підборі кваліфікованих кадрів.

Аналіз економічної літератури показав, що, залежно від контексту дослідження, під фінансовою стійкістю підприємства розуміють характеристику стану фінансових ресурсів підприємства та результативність їх розміщення, фінансовий стан підприємства (Додаток А).

Досить чітко та лаконічно надано визначення поняття «фінансова стійкість» Філімоненковим О. С., в якому спочатку узагальнено, що це стан

підприємства, а далі йде роз’яснення який саме, і до чого він приводить.

Не менш вдалим є визначення Савицької Г. В., в якому фінансова стійкість розглядається вже не як стан підприємства, а здатність суб’єкта господарювання забезпечувати та зберігати рівновагу активів та пасивів. Вданому визначенні чітко вказано, що фінансова стійкість підприємства гарантує його інвестиційну привабливість.

Інші ж автори звертають увагу на те, що фінансова стійкість підприємства забезпечується при відповідності попиту і пропозиції на ринку, а також незалежністю поведінки партнерів. Проте, на нашу думку, це є лише екзогенними факторами впливу безпосередньо на фінансову стійкість.

Отже, аналіз щодо трактування поняття «фінансова стійкість» дає змогу визначити, що дана категорія розглядається у вузькому та широкому значеннях. Так, у вузькому значенні фінансову стійкість розглядають як одну з складових оцінки фінансового стану підприємства, яка характеризує «такий стан підприємства, коли обсяг його майна (активів) достатній для погашення зобов’язань, тобто підприємство є платоспроможним»[10]. В широкому розумінні поняття «фінансова стійкість» включає, крім ефективного формування, розміщення та використання фінансових ресурсів, оптимальну структуру активів, а також передбачає задовільні параметри діяльності підприємства [34].

Фінансова стійкість підприємства – це головний компонент загальної стійкості підприємства, що є об'єктом фінансового управління, його господарською діяльністю та характеризує стан фінансових ресурсів як забезпеченість пропорційного, збалансованого розвитку при збереженні платоспроможності, кредитоспроможності в умовах припустимого рівня ризику [26].

Якщо підприємство фінансово стійке, платоспроможне, то воно має ряд переваг перед іншими підприємствами того ж профілю щодо отримання кредитів, залучення інвестицій, у виборі постачальників і в підборі кваліфікованих кадрів. Чим вище стійкість підприємства, тим більше воно незалежно від несподіваної зміни ринкової кон'юнктури і, отже, тим менше ризик опинитися на межі банкрутства.

Існують певні принципи (вимоги), які повинні обов'язково виконуватися у процесі організації, проведення і практичного використання результатів при

проведенні аналізу фінансової стійкості підприємств. Проведення аналізу фінансової стійкості підприємств на основі вказаних принципів може істотно збільшити ефективність і позитивні результати їх діяльності. Виходячи з періодичності проведення, аналіз фінансової стійкості підприємств може класифікуватися як щоденний, щотижневий, місячний, квартальний, річний [29].

Залежно від спектра досліджуваних питань аналіз фінансової стійкості підприємств можна підрозділити на два види: повний, коли вивчаються всі аспекти діяльності підприємства, тобто зовнішні і внутрішні його зв'язки; тематичний, коли розглядається тільки вузьке коло питань, що дає змогу виявити можливості поліпшення окремих напрямів діяльності підприємства [38].

За суб'єктами (користувачами) аналіз фінансової стійкості підприємств розрізняють на внутрішній, тобто для внутрішнього користування (результати аналізу являють собою комерційну таємницю), і зовнішній, що проводиться на підставі фінансової і статистичної звітності органами державного нагляду, акціонерами, інвесторами, аудиторами [27].

Основними джерелами інформації для аналізу фінансової стійкості і фінансового стану в цілому є фінансова звітність, яка являє собою сукупність форм звітності, складених на основі даних фінансового обліку з метою представлення користувачам узагальненої інформації про фінансове становище і діяльність підприємства для прийняття ними визначених ділових рішень.

Отже, стійкий фінансовий стан є підсумком грамотного, умілого керування всім комплексом факторів, що визначають результати господарської діяльності підприємства. Стале фінансове становище, у свою чергу, робить позитивний вплив на виконання виробничих планів і забезпечення потреб виробництва необхідними ресурсами.

1.2. Механізм управління фінансовою стійкістю підприємства

Механізм управління фінансовою стійкістю промислового підприємства представляє собою невід'ємну частину механізму фінансування господарюючих суб'єктів. В рамках механізму управління фінансовою стійкістю підприємства складаються окремі фінансові відносини з приводу залучення, розподілу і

використання фінансових активів, розрахунків з державою, організаціями, співробітниками та іншими контрагентами. Даний механізм допомагає мобілізувати і розподіляти фінансові активи, необхідні для здійснення діяльності підприємства за основними напрямками, та забезпечувати стабільність за умови впливу зовнішніх факторів, у тому числі податкової системи та кредитно-банківської сфери. До елементів механізму управління фінансовою стійкістю відносяться умови та джерела залучення фінансових активів, методи їх формування, які використовуються при визначенні доходів і витрат промислового підприємства.

Механізм управління фінансовою стійкістю промислового підприємства з точки зору ресурсно-факторного підходу до управління формується на основі врахування наступних чинників: підпорядкування стратегії управління фінансовою стійкістю промислового підприємства для досягнення основних цілей діяльності; аналіз зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства (розробка альтернатив і остаточний вибір пріоритетних сценаріїв розвитку подій, які суттєво впливають на його фінансову стійкість); визначення індикаторів, які об’єднують комплекс окремих завдань з управління фінансовою стійкістю промислового підприємства, що відповідають життєвому циклу; ідентифікація зовнішніх і внутрішніх факторів, які визначають фінансову стійкість підприємства, враховуючи їх взаємозв'язок і пріоритетність; вибір кількісних показників результативності (або ключових показників ефективності) управління факторами фінансової стійкості промислового підприємства і моніторингу фінансової стійкості; розробка коригувальних елементів управління для досягнення заданого рівня фінансової стійкості промислового підприємства [4].

На основі аналізу сучасних праць деяких дослідників до фінансових інструментів відносяться: первинні фінансові інструменти (договір позики, кредитний договір, договір банківського рахунку, договір банківського вкладу, договір фінансової оренди, договори поруки та банківської гарантії, хоча з формальної точки зору вони не належать до фінансових інструментів через відсутність негайної зміни балансів контрагентів, але потенційно несуть в собі можливість подібних змін) та похідні фінансові інструменти (ф'ючерсні контракти, форвардні контракти, фінансові опціони) [31].

В результаті аналізу існуючих підходів до визначення фінансових

інструментів, виділяють дві основні категорії фінансових інструментів, які суттєво відрізняються надійністю щодо отримання доходу – інструменти власності (акції) та інструменти позики (облігації, векселі, казначейські зобов'язання тощо). Дані групи фінансових інструментів відносять до основних.

Таким чином, функції визначаються як метою, для реалізації якої об'єкт існує, так й саме об'єктом, тому функції акумуляції та перерозподілу фінансових ресурсів є функціями, які визначаються сутністю механізму фінансування, а функції регулювання (управління) та контролю - функціями, що відносяться до механізму розподілу та сприяють ефективному досягненню загальної мети механізму управління фінансовою стійкістю промислового підприємства.

Формування фінансових активів здійснюється за допомогою залучення грошових коштів за рахунок власних доходів, накопичень і капіталу, а також різного виду надходжень. При цьому ефективність залучення фінансових активів залежить від якісно проведеної операційної оцінки фінансової стійкості промислового підприємства.

Розподіл фінансових активів відбувається шляхом утворення фондів, які представляють собою резерви капіталовкладень інвестиційних проектів. В свою чергу фонди витрачають кошти на фінансування інвестиційних проектів.

Механізм управління фінансовою стійкістю промислового підприємства виконує наступні регулюючі (управлінські) функції, якими традиційно є: планування, організація, координація, мотивація та контроль.

Отже, етап моніторингу покликаний забезпечувати гнучкість управління фінансовою стійкістю промислового підприємства, що зменшує його ризики, а також динамічний характер цього процесу з метою адаптації до зміни умов функціонування навколишнього середовища і факторів, що впливають на діяльність підприємства.

Враховуючи умови інноваційної економіки модернізація механізму управління фінансовою стійкістю промислового підприємства полягає в адаптації його до сучасних економічних умов за допомогою модифікації фінансових методів та важелів, а також каналів залучення фінансових активів з метою забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів при трансформації факторів виробництва в готовий продукт та підвищення його конкурентоспроможності та інноваційної активності, на основі оцінки

фінансової стійкості промислового підприємства [27].

В цілому механізм управління фінансовою стійкістю промислового підприємства реалізується за допомогою синтезу двох типів управління: орієнтованого та пріоритетного.

Механізм орієнтованого управління фінансовою стійкістю промислового підприємства призначений для вибору домінуючих факторів для процесів регулювання рівня фінансової стійкості промислового підприємства виходячи зі стратегічних його цілей. На даному етапі, враховуючи запропоновану модель взаємодії факторів, що впливають на управління фінансовою стійкістю підприємства, проводиться пошук проблемного етапу в трансформації фінансових ресурсів підприємства та виявляються причини появи негативних чинників, що знижують фінансову стійкість промислового підприємства за допомогою показників оперативної, тактичної та стратегічної оцінки [14].

В результаті трансформації вихідного стану системи управління фінансовою стійкістю промислового підприємства відбувається результативний вплив на механізм та стиль управління, якому відповідає певна мета, комплекс доступних фінансових методів, інструментів, важелів та каналів для залучення фінансових активів. Враховуючи наявність і рівень розвитку кожного з перерахованих факторів управління визначається життєвий цикл промислового підприємства та особливості управління його фінансовою стійкістю.

1.3. Методичні підходи до оцінки фінансової стійкості підприємства, як один з інструментів управління нею

Основне завдання аналізу фінансової стійкості полягає у визначенні спроможності підприємства протистояти негативній дії різних факторів, що впливають на його фінансовий стан. Результатом такого аналізу повинен бути висновок щодо його спроможності здійснювати господарську діяльність, отримувати прибуток в умовах економічної самостійності, а також вірогідність збереження такого стану підприємства.

Як відомо, невизначеність факторів зовнішнього та внутрішнього середовища негативно впливає на діяльність підприємств, що спричиняє відсутність забезпечення відповідного рівня фінансової стійкості. Позитивні

значення показників фінансової стійкості є підґрунтям для нормального функціонування підприємств і поступового зростання їх економічного потенціалу. Тому, спершу проаналізуємо фактори впливу на фінансову стійкість підприємства (Додаток Б).

Важливими чинниками, від яких залежить фінансова стійкість підприємства, є саме внутрішні чинники, такі, як якість управління прибутком підприємства та структурою його позикових і власних коштів. На підприємстві необхідно формувати ефективну систему управління фінансовою стійкістю, на основі застосування методів прогнозування, планування, регулювання, контролю та аналізу фінансової стійкості.

Останні роки набули поширення методики, що надають можливість інтерпретації результатів оцінки фінансового стану на основі одного узагальнюючого показника. Але їх різноманіття, відсутність певної систематизації, чіткого алгоритму здійснення розрахунків та умов застосування ускладнюють їх використання у практичній діяльності підприємств.

В економічній літературі проблемам дослідження науково-методичних засад фінансової стійкості підприємств присвячено значну кількість праць, при цьому кожен з авторів пропонує різноманітну кількість коефіцієнтів для оцінювання фінансової стійкості.

Крім того, немає єдності в найменуванні цих коефіцієнтів, існує неоднозначність у визначені розрахункових формул за окремими індикаторами. Основні методи оцінки фінансової стійкості підприємства подано у Додатку В.

Визначення стандартизованої межі фінансової стійкості є складним процесом. Загальна стійкість підприємства може бути забезпечена лише за умови стабільної реалізації (своєчасної оплати за поставлену продукцію, надані послуги, виконані роботи) й одержання виручки від реалізації продукції, достатньої за обсягом, щоб виконати свої зобов’язання перед бюджетом, розрахуватися з постачальниками, кредиторами, працівниками тощо.

Характеристика основних методичних підходів щодо оцінки фінансового стану підприємства наведена у Додатку Ґ.

Таким чином показники фінансової стійкості за цим підходом

характеризують стан і структуру активів підприємства та забезпеченість їх джерелами покриття. Систему показників для інтегральної оцінки фінансової стійкості підприємства подано у Додатку Г.

Традиційна практика аналізу фінансової стійкості підприємства опрацювала певні прийоми й методи його здійснення [7].

Факторами забезпечення фінансової стійкості сучасного підприємства як відкритої соціально-економічної системи є не тільки його внутрішній потенціал, спрямований на досягнення цілей економічного розвитку, а й зовнішні економічні умови, які значно впливають на продуктивну силу (ефективність) фінансово-економічного потенціалу будь-якого суб'єкта економіки. Вдосконалення методичних підходів до оцінювання фінансової стійкості підприємства належить до найважливіших проблем фінансового аналізу, оскільки недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємства та відсутності фінансових ресурсів для забезпечення розвитку підприємства.

Сутність поняття стійкості у загальному розумінні, розкривається характеристикою стану рівноваги об’єкта чи системи, яка відображає можливість зберігати функціональне призначення та властивості незмінними, незважаючи на вплив внутрішніх чи зовнішніх факторів та ризики, які можуть виникнути в процесі їх функціонування.

Умовою життєдіяльності підприємства й основою його розвитку в конкурентному ринку є економічна стабільність (стійкість). На неї впливають різні причини - як внутрішні, так і зовнішні: виробництво дешевої та якісної продукції і надання послуг, які мають попит; міцні позиції підприємства на певному ринку; високий рівень матеріально-технічної оснащеності виробництва і застосування передових технологій; налагодженість економічних зв’язків із партнерами; ефективність господарських і фінансових операцій; незначний ступінь ризику в процесі здійснення виробничої і фінансової діяльності тощо.

Фінансова стійкість тісно пов’язана із стратегічною стійкістю, і входить до її складу. Вона глибше розкриває здатність підприємства не тільки зберігати поточну економічну стійкість за наявності дестабілізуючих факторів, але й досягати стратегічних цілей розвитку. Надійність банку є більш ширшим та абстрактним поняттям, порівняно із стійкістю. Існує безпосередня залежність

між цими категоріями, адже надійним може бути лише стійкий банк, що стабільно розвивається.

Порівняння підходів різних науковців до оцінки фінансової стійкості підприємства дозволяє стверджувати, що найбільш поширеними є коефіцієнт автономії, коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів, коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів, коефіцієнт маневреності власних оборотних засобів і коефіцієнт реальної ціни.

Для ефективної характеристики фінансової стійкості підприємства варто використовувати не один метод, а декілька в комплексі.

Отже, механізм управління фінансовою стійкістю є одним з елементів управління діяльністю промислового підприємства, який забезпечує вирішення завдань забезпечення заданого рівня фінансової стійкості при формуванні та розподілі фінансових ресурсів відповідно до стратегії підприємства найбільш ефективним способом. Функціонування механізму управління фінансовою стійкістю промислового підприємства включає заходи, спрямовані на реалізацію поточних і стратегічних фінансово-інвестиційних рішень. У цьому й полягає організаційна функція механізму управління фінансовою стійкістю підприємства. Визначено послідовність етапів розроблення механізму управління фінансовою стійкістю, що дає можливість урахувати фактори, які впливають на результат діяльності підприємства і визначають рівень його фінансового забезпечення. Розглянуто систему управління підприємством, що дозволяє визначити основні та допоміжні цілі, які характеризують рівень його фінансової стійкості.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз харчової галузі України

Харчова промисловість є однією із провідних галузей вітчизняної економіки. Вона безпосередньо задіяна в забезпеченні продовольчої безпеки держави, формуванні її експортного потенціалу й здатна позитивно впливати на динаміку економічного зростання України. Встановлено, що ефективна, високопродуктивна, динамічно зростаюча харчова промисловість є пріоритетом у забезпеченні економічної безпеки держави і досягненні високої національної конкурентоздатності [1, с.71].

Під розвитком галузі слід розуміти сукупність кількісних та якісних змін, що передбачають перехід від одного якісного стану до іншого в умовах різноспрямованого впливу факторів внутрішнього і зовнішнього середовища. Одним із головних показників, за яким можна оцінювати рівень розвитку виробництва напоїв в тій чи іншій країні, є обсяги виробництва [19]. Динаміку індексів виробництва напоїв в Україні за 2010-2018 рр. представлено у додатку Д.

Згідно з Додатком Д слід зазначити, що починаючи з 2016 року стан харчової галузі став поступово покращуватися та відновлювати свої попередні позиції після довгої кризи. Починаючи з 2011 року в Україні спостерігалася тенденція до зниження загальних обсягів виробництва харчової промисловості. Якщо у 2010 році спостерігалося збільшення виробництва металів на 4,3% порівняно з 2009 роком, то в наступні 5 років (з 2011 по 2015 роки)спостерігався поступовий спад виробництва галузі. Загалом за 2011-2015 роки обсяг вітчизняного виробництва напоїв скоротився майже на 15% [10]. Надалі, а саме у 2016 році обсяг виробництва харчової промисловості збільшився у порівнянні з попередніми роками майже на 10%. У 2018 році індекс харчової промисловості зростає незначно порівняно з 2017 роком, що свідчить про покращення показників галузі

виробництва напоїв та поступове відродження галузі протягом останніх п’яти років.

Одним із показників ефективності функціонування харчової галузі є показники обсягів реалізованої продукції. Отже, обсяг реалізації продукції (товарів, послуг) підприємств України протягом 2010-2018 років представлено у Додатку Е.

Згідно з даними представленими у Додатку Е спостерігається зростання загального обсягу реалізованої продукції підприємств України протягом 2010-2018 років. Що стосується підприємств промисловості, то обсяг їх реалізації також зростає. Оскільки досліджуваною є галузь виробництва напоїв, то розглянемо її динаміку. У 2012-2013 роках обсяг реалізованої продукції виробництва напоїв збільшився на 5239,1 млн. грн. та 7770,6млн. грн. це було викликано кризою в Україні та погіршенням загальної ситуації країні.

Харчова промисловість є однією з провідних бюджетоутворюючих галузей української економіки, яка забезпечує значну частину валютних надходжень завдяки розвиненому експортному потенціалу [7].

Важливим показником розвитку харчової галузі є обсяги експорту та імпорту її продукції, а також визначення сальдо зовнішньоекономічної діяльності галузі виробництва напоїв (Додаток Є).

Згідно з Додатком Є аналіз динаміки зовнішньої торгівлі напоями свідчить про катастрофічні втрати експортного потенціалу – обсяг експорту харчової продукції у 2010-2018 рр. скоротився 2,4 рази.

Відповідно до показника покриття експортом імпорту слід зазначити, що обсяги імпорту поступово зростають, тим самим скорочуючи показники обсягів сальдо зовнішньоекономічної діяльності.

Передумови для зменшення імпорту харчової продукції склалися ще у 2012 році, коли зменшився попит на внутрішньому ринку [2]. Проте стрімке скорочення імпорту останніх двох років харчової продукції в першу чергу пов’язано із падінням курсу гривні та відповідним підняттям цін на імпортну продукцію [4].

Наступним фінансовим показником є показник рентабельності операційної діяльності. Динаміка рентабельності операційної діяльності підприємств галузі виробництва напоїв протягом 2010-2018 рр. представлена у Додатку Ж.

Згідно з Додатком З аналізуючи рентабельність операційної діяльності харчової галузі України загалом, можна стверджувати, що протягом останніх років спостерігалася негативна тенденція. Якщо у 2012 році рентабельність харчової галузі становила 6,4%, що свідчило про її очевидну прибутковість, то у 2018 році спостерігається погіршення цього показника до 3,3%. Таким чином, протягом 2010-2018 рр. спостерігається дві суттєві зміни: суттєве збільшення як прибутків, так і збитків підприємств харчової галузі у 2014 році на ґрунті девальвації національної валюти та погіршення економічного становища.

Основним фактором, що спричинив падіння обсягів виробництва харчової галузі у 2014-2018 рр., є складні військово-політичні обставини на Сході України. Військові дії призвели до руйнування значної частини виробничих потужностей підприємств харчової галузі та руйнуванням інфраструктури і матеріально-технічного забезпечення.

Таким чином, сучасний стан харчової промисловості України є досить складним. Це зумовлено багатьма факторами, зокрема військовими діями в зоні АТО, несприятливою кон'юнктурою на світових ринках харчової продукції, а також застарілістю технологій і засобів виробництва.

Основними напрямками подолання проблем і досягнення подальшого сталого розвитку харчової промисловості України є такі: підвищення рівня інвестиційної привабливості підприємств харчової промисловості; диверсифікація зовнішніх ринків збуту в європейському напрямі; зниження залежності від імпорту високотехнологічної продукції; оптимізація виробничих процесів та введення інновацій; розширення асортименту продукції, зокрема в напрямку збільшення частки продукції з великою доданою вартістю; стимулювання на державному рівні внутрішнього споживання харчової продукції, досягнення оптимального співвідношення

між внутрішнім і зовнішнім споживанням;нарощення власного високотехнологічного виробництва продукції [2, 5-7].

Запропонований комплекс заходів має на меті подолання негативних чинників, а також реалізацію наявного потенціалу національної харчової галузі.

2.2. Кластерний аналіз підприємств харчової галузі за рівнем їх фінансової стійкості

Поняття кластерного аналізу походить від англійського слова «cluster», що означає гроно, скупчення, група. Вперше предмет кластерного аналізу був визначений в 1939 році дослідником Тріоном. Кластерний аналіз – це сукупність методів, що дозволяють класифікувати багатовимірні спостереження, кожне з яких описується набором вихідних змінних. На відміну від комбінаційних угрупувань, кластерний аналіз призводить до розбиття на групи з урахуванням всіх групувальних ознак одночасно [4].

Кластерний аналіз є набором різноманітних методів і алгоритмів класифікації (тобто методів об’єднання кластерів). Принципово всі вони розрізняються способами визначення близькості між об’єктами й кластерами, а також алгоритмами обчислень. При цьому результати кластеризації, що одержуються при використанні різних методів кластеризації, можуть істотно відрізнятися один від одного.

Отже, метою є проведення кластеризації підприємств галузі переробної промисловості України (виробництво напоїв) за 2018 рік задля визначення рівня їх фінансової стійкості. Основними показниками для проведення аналізу виступають наступні: коефіцієнт автономії; коефіцієнт фінансового ризику; коефіцієнт маневреності власного капіталу; коефіцієнт фінансового левериджу.

Задля проведення кластеризації було сформовано вибірку з 10 підприємств галузі переробної промисловості України (виробництво напоїв) (Додаток З).

Показники діяльності підприємств, необхідні для проведення аналізу фінансової стійкості за 2018 рік, представлено у Додатку И.

На основі даних у Додатку И буде проведено кластеризацію підприємств галузі переробної промисловості України (виробництво напоїв) за 2018 рік задля визначення рівня їх фінансової стійкості

Для визначення оптимальної кількості кластерів серед досліджуваних підприємств використано один з ієрархічних методів – метод Уорда (Варда). У цьому методі в якості цільової функції застосовують внурішньогрупову суму квадратів відхилень, яка є не що інше, як сума квадратів відстаней між кожною точкою (об'єктом) і середньої по кластеру,містить цей об'єкт.

Проведення кластерного аналізу запропоновано робити з використання програмного продукту «Statistika».

Показники, які є необхідними для розрахунку рівня фінансової стійкості підприємств, а також проведення кластеризації таких підприємств представлено на рис. 2.1.

	1 Коефіцієнт автономії	2 Коефіцієнт фінансового ризику	3 Коефіцієнт маневреності власного капіталу	**4 Коефіцієнт фінансового левереджу**
ПАТ "САН ІнБев Україна"	0,13	3,38	-4,81	4,35
ПрАТ «КАРЛСБЕРГ УКРАЇНА»	0,58	0,73	0,33	0,73
ПрАТ "ОБОЛОНЬ"	0,36	1,81	-1,22	1,81
ПрАТ "ОПІЛЛЯ"	0,38	1,63	-1,62	1,63
ПрАТ "ФІРМА "ПОЛТАВПИВО"	0,56	0,78	0,12	0,78
ТОВ "Перша приватна броварня "Для людей - як для себе!"	0,61	0,65	0,18	0,78
ПрАТ "Уманьпиво"	0,69	0,74	0,17	0,72
ПрАТ "МИКУЛИНЕЦЬКИЙ БРОВАР"	0,74	0,53	0,19	0,71
ПрАТ "Пиво-безалкогольний комбінат"Радомишль"	0,66	0,72	0,14	0,69
ПрАТ "Славутський пивоварний завод"	0,59	0,77	0,15	0,73

Рис. 2.1. Вихідні дані для проведення кластеризації

На основі упорядкованих вихідних даних (рис. 2.1) проведено перший етап кластерного аналізу та визначено загальну кількість кластерів.

Евклідові відстані між об’єктами спостереження за методом Уорда (Варда) представлено на рис. 2.2.

Euclidean distances (Spreadsheet2)

Case No.	ПАТ "САН ІнБев Україна"	ПрАТ «КАРЛСБЕРГ УКРАЇНА»	ПрАТ "ОБОЛОНЬ"	ПрАТ "ОПІЛЛЯ"	ПрАТ "ФІРМА "ПОЛТАВПИВО"	ТОВ "Перша приватна броварня "Для людей - як для себе!"	ПрАТ "Уманьпиво"	ПрАТ "МИКУЛИНЕЦЬКИЙ БРОВАР"	ПрАТ "Пиво-безалкогольний комбінат"Радомишль"	ПрАТ "Славутський пивоварний завод"
ПАТ "САН ІнБев Украї	0,00	5,90	3,79	3,89	5,74	5,94	6,11	6,37	6,05	5,84
ПрАТ «КАРЛСБЕРГ УКРА	5,90	0,00	2,18	2,06	0,17	0,21	0,60	0,89	0,45	0,13
ПрАТ "ОБОЛОНЬ"	3,79	2,18	0,00	0,38	2,03	2,27	2,51	2,83	2,42	2,14
ПрАТ "ОПІЛЛЯ"	3,89	2,06	0,38	0,00	1,90	2,13	2,37	2,68	2,27	2,01
ПрАТ "ФІРМА "ПОЛТАВП	5,74	0,17	2,03	1,90	0,00	0,29	0,68	0,99	0,53	0,15
ТОВ "Перша приватна	5,94	0,21	2,27	2,13	0,29	0,00	0,44	0,71	0,29	0,18
ПрАТ "Уманьпиво"	6,11	0,60	2,51	2,37	0,68	0,44	0,00	0,36	0,17	0,54
ПрАТ "МИКУЛИНЕЦЬКИЙ	6,37	0,89	2,83	2,68	0,99	0,71	0,36	0,00	0,48	0,85
ПрАТ "Пиво-безалкого	6,05	0,45	2,42	2,27	0,53	0,29	0,17	0,48	0,00	0,38
ПрАТ "Славутський пи	5,84	0,13	2,14	2,01	0,15	0,18	0,54	0,85	0,38	0,00

Рис. 2.2. Евклідові відстані між об’єктами спостереження за методом Уорда (Варда)

Дендрограма класифікації підприємств переробної промисловості України (виробництво напоїв) за методом Уорда (Варда) представлена на рис. 2.3.

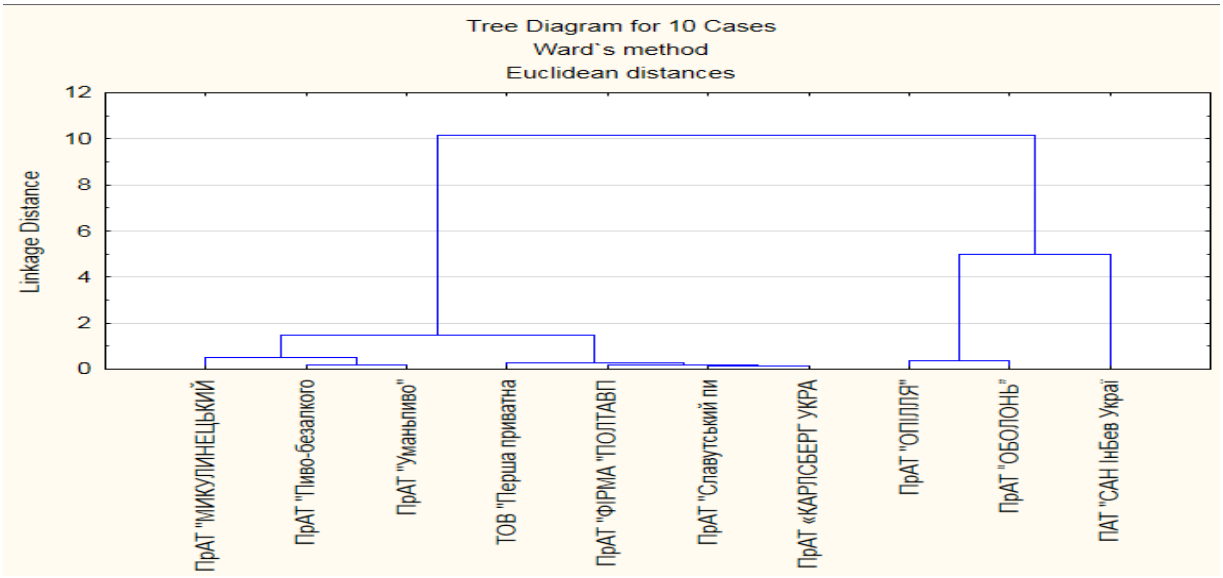

Рис. 2.3. Дендрограма класифікації підприємств переробної промисловості України (виробництво напоїв) за методом Уорда (Варда)

Згідно з рис. 2.3 явно сформовано два кластери, тому доцільним є виділити саме два кластери. До першого кластеру слід віднести ПрАТ «КАРЛСБЕРГ УКРАЇНА», ПрАТ «ФІРМА «ПОЛТАВПИВО», ТОВ «Перша приватна броварня «Для людей – як для себе!», ПрАТ «Уманьпиво», ПрАТ «МИКУЛИНЕЦЬКИЙ БРОВАР», ПрАТ «Пиво-

безалкогольний комбінат» Радомишль» та ПрАТ «Славутський пивоварний завод». До другого кластеру слід віднести ПРАТ «АБІНБЕВЕФЕС УКРАЇНА», ПрАТ «ОБОЛОНЬ»та ПрАТ «ОПІЛЛЯ».

Таким чином, доцільним є проведення класифікації кластерів та визначення основних показників та їх значень за якими підприємства було розподілено на певні групи.

Отже, розділивши підприємства за кластерами, слід зробити висновок, що досліджуване підприємство, а саме ПРАТ «АБІНБЕВЕФЕС УКРАЇНА» увійшло до другого кластеру, оскільки підприємство у досліджуваному періоді є на 90% залежним від позикових коштів та має високі показники фінансового ризику, тобто воно має низький рівень фінансово стійкості.

Таким чином, відповідно до проведених результатів аналізу, підприємству необхідно покращувати та удосконалювати процес управління фінансовою стійкістю задля досягнення більшої автономності та зниження рівня фінансових ризиків у процесі його подальшого функціонування.

2.3. Оцінка ефективності управління фінансовою стійкістю підприємств харчової галузі

Фінансова стійкість – це такий фінансовий стан підприємства, при якому досягається фінансова незалежність підприємства від позикових джерел фінансування, забезпечується його платоспроможність та довгострокова перспектива розвитку діяльності підприємства. Це характеристика фінансово-господарського стану підприємства, що знаходиться під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів [7].

При оцінці фінансової стійкості необхідно також роздивитися ліквідність підприємства, що є невід’ємною складовою при визначенні фінансової стійкості підприємства.

Ліквідність – це індикатор фінансового стану, який показує, як швидко підприємство може безперешкодно продати свої активи, одержати гроші і повернути борги у міру настання строку їх повернення. За допомогою

ліквідності оцінюється результат поточного та фінансового розвитку підприємства. За рівнем ліквідності та платоспроможності можна оцінити початкову стійкість фінансового стану [8].

Аналіз ліквідності та платоспроможності необхідний не тільки для підприємства з метою оцінки і прогнозування фінансової діяльності, але й для зовнішніх інвесторів (кредиторів, акціонерів).

Визначимо тип фінансової стійкості підприємств харчової галузі у 2018 році за допомогою розрахунку абсолютних показників фінансової стійкості, які представлено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Абсолютні показники фінансової стійкості підприємств харчової галузі за 2018 рік

Показник	Джерело інформації (форма № 1) або формула для розрахунку	Значення за роками, тис.грн.		
		ПРАТ “АБІнБев Ефес Україна”	ПрАТ “ОБОЛОНЬ”	ПрАТ «ОПІЛЛЯ»
1. Постійні пасиви (ПП)	р. 1495	2795	2552	2761
2. Активи, що важно реалізуються (Авр)	р. 1095	4765	4329	4559
3.Власні обігові кошти	ПП – Авр	-1970	-1777	-1798
4.Довгострокові зобов’язання (ДЗ)	р. 1595	0	0	0
5.Наявність постійних та довгострокових пасивів	ВОК + ДЗ	-1970	-1777	-1798
6.Короткострокові кредити банків (КК)	р. 1600	298	303	472
7.Загальна сума основних джерел фінансування запасів	ВОК+ДЗ+КК	-1672	-1474	-1326
8 Запаси (З)	рр. (1100 +1110)	1135	1697	1887
9. Надлишок (нестача) власних обігових коштів	ВОК – З	-835	-80	89
10.Надлишок (нестача) власних обігових коштів та довгострокових зобов’язань	ВОК + ДЗ - З	-1135	-1697	-1709
11.Надлишок(нестача)основних джерел фінансування запасів	ВОК+ДЗ+КК-З	-2807	-3171	-3213

Відповідно до даних, представлених у табл. 2.9, по-перше, проаналізовано наявність у підприємства власних обігових коштів. Так, у

2018 році обсяг власних обігових коштів ПРАТ «АБІНБЕВЕФЕС УКРАЇНА» становив – 1 970 тис. грн., у ПрАТ «ОБОЛОНЬ» – (-1 777) тис. грн., а у ПрАТ «ОПІЛЛЯ»- 1 798 тис. грн. Таким чином, спостерігається негативна тенденція щодо скорочення обсягів обігових коштів підприємств, які крімПРАТ «АБІНБЕВЕФЕС УКРАЇНА» увійшли до одного кластеру. По-друге, визначимо надлишок (нестачу) власних обігових коштів та довгострокових зобов'язань. У ПРАТ «АБІНБЕВЕФЕС УКРАЇНА» нестача власних обігових коштів та довгострокових зобов'язань становила 1 135 тис. грн., у ПрАТ «ОБОЛОНЬ» стала нестача власних обігових коштів 1 697 тис. грн., а вже у ПрАТ «ОПІЛЛЯ» нестача власних обігових коштів складала 1 709 тис. грн. Проаналізувавши абсолютні показники фінансової стійкості, слід зробити висновок, що починаючи з ситуація на ПРАТ «АБІНБЕВЕФЕС УКРАЇНА» виглядає дещо значно краще, ніж у інших підприємств, які увійшли до одного кластеру, що вказує на те, що фінансова стійкість ПРАТ «АБІНБЕВЕФЕС УКРАЇНА» не порушена.

Отже, провівши кластерний аналіз підприємств харчової галузі підприємство, а саме ПРАТ «АБІНБЕВЕФЕС УКРАЇНА» увійшло до другого кластеру, оскільки підприємство у досліджуваному періоді є на 90% залежним від позикових коштів та має високі показники фінансового ризику, тобто воно має низький рівень фінансово стійкості.

Таким чином, відповідно до проведених результатів аналізу, підприємству необхідно покращувати та удосконалювати процес управління фінансовою стійкістю задля досягнення більшої автономності та зниження рівня фінансових ризиків у процесі його подальшого функціонування.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКСТЮ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ГАЛУЗІ

3.1. Методичний підхід до оцінки ефективності управління фінансовою стійкістю підприємства

Управління фінансовою стійкістю підприємства поділяється на внутрішнє і зовнішнє. Для здійснення першого залучається вся циркулююча в системі управління інформація, а для проведення другого – офіційні форми фінансової звітності, що публікуються.

Фінансовий аналіз за даними фінансової звітності набуває характеру зовнішнього аналізу, тобто аналізу, проведеного за межами підприємства його зацікавленими контрагентами, власниками . Цей аналіз використовує обмежену інформацію і не може відповідати потребам управління підприємством. Основний зміст зовнішнього фінансового аналізу: аналіз абсолютних показників; аналіз відносних показників рентабельності; аналіз фінансового стану, ліквідності балансу, платоспроможності підприємства.

Внутрішній фінансовий аналіз проводиться з метою вироблення управлінських рішень для формування адекватної вимогам ринку системи управління фінансами підприємства. Він має більш ємні джерела фінансової і не фінансової інформації порівняно з зовнішнім: дані системи бухгалтерського обліку, контролю, технічну, нормативну і планову інформацію тощо.

Суб'єктами зовнішнього фінансового аналізу є: банки; податкові органи; ділові партнери підприємства; потенційні інвестори. Суб'єктами внутрішнього фінансового аналізу є: власники підприємства; персонал підприємства і керівництво.

Ціль аналізу фінансової стійкості полягає у своєчасному виявленні та усуненні недоліків у звичайній діяльності і виробітки заходів щодо поліпшення (стабілізації) фінансового стану підприємства і його платоспроможності. Реалізація поставлених цілей припускає рішення таких задач: оперативне виявлення й усунення проблем, пошук резервів

поліпшення фінансової стійкості підприємства і його платоспроможності; прогнозування можливих фінансових результатів, економічної рентабельності, виходячи з реальних умов звичайної діяльності і наявності власних і позикових ресурсів, розробка конкретних заходів, спрямованих на більш ефективне використання фінансових ресурсів і зміцнення фінансової стійкості підприємства.

Деталізація процедурної сторони методики управління фінансовою стійкістю залежить від поставлених цілей, а також різноманітних чинників інформаційного, методичного, кадрового і технічного забезпечення, котрі впливають на аналіз.

Метою створення інтегрального показнику у даній роботі є загальна оцінка ефективності діяльності підприємства, фінансової стійкості з позиції внутрішнього менеджменту підприємства. План розробки інтегрального показника фінансової стійкості підприємства включає етапи, представлені у Додатку І.

Підприємство має високий рівень дебіторської заборгованості, що спричинює необхідність у додаткових коштах для її фінансування. Зниження рівня дебіторської заборгованості шляхом впровадження більш ефективного способу управління нею знизить потребу підприємства у додаткових коштах для фінансування виробничого циклу. Серед витрат підприємства для здійснення власної діяльності, зокрема операційної діяльності найбільшу частку займають адміністративні витрати та витрати на збут. Запропоновані заходи дозволять підвищити ефективність діяльності ПРАТ «АБІНБЕВ ЕФЕС УКРАЇНА» та забезпечити його фінансову стійкість.

Важливо так управляти фінансовою стійкістю підприємства, використовуючи доцільні для його конкретного стану адекватні показники та методи визначення, щоби забезпечити її оптимальний кількісний рівень. Тільки адекватна оцінка фінансової стійкості, дає змогу ефективно нею управляти. Стратегічна фінансова стійкість підприємства в умовах динамічного ринку є необхідною умовою для виживання підприємства, якщо вона супроводжується сталим економічним його розвитком.

3.2. Кореляційно-регресійний аналіз факторів, які впливають на рівень управління фінансовою стійкістю підприємства

При аналізі фінансової стійкості на підприємстві важливо визначити, які саме фактори впливають, оскільки менеджери потребують даної інформації для розробки шляхів підвищення фінансової стійкості та мінімізації ризиків підприємства.

Одним з методів визначення найбільш впливових показників є кореляційно-регресійний аналіз фінансової стійкості. За допомогою даного аналізу будується модель, що найбільш повно дозволяє охарактеризувати показники, від яких залежить фінансова стійкість.

Результуючим показником для кореляційно-регресійної моделі обрано побудований інтегральний показник фінансової стійкості.

Оскільки інтегральний показник складається з інших відносних величин, то необхідно перш ніж розпочати побудову моделі провести дослідження взаємозалежності між показниками, що входять до складу інтегрального показника та імовірними показниками, що впливають на фінансову стійкість [44, с. 31].

До показників, що визначають фінансовий стан можна віднести наступні [10, 16, 17, 33, 55]: оптимальність структури капіталу, що передбачає забезпеченість підприємства капіталом, забезпеченість запозиченого капіталу, незалежність від зовнішніх кредиторів.

Важливу роль при забезпеченні фінансової стійкості підприємства відіграють показники ділової активності та рентабельності. Дані показники визначають ефективності діяльності підприємства – його дохідність та прибутковість, наявність джерел самофінансування. При проведенні регресійного аналізу повинна зберігатись умова гомоскедастичності [77, с. 98], тобто розмах фактичних значень показників повинний бути мінімальним.

Завданням кореляційно-регресійного аналізу є побудова та аналіз економіко- математичної моделі рівняння регресії (рівняння кореляційного зв’язку), що відображає залежність результативної ознаки від кількох

факторних ознак і дає оцінку міри щільності зв'язку.

Кореляційні зв'язки встановлюються в середньому для великої сукупності даних з інформаційної бази, яка має достатньо типові та надійні статистичні характеристики, а також якісну однорідність (наближеність умов формування результативних і факторних ознак) та кількісну однорідність (відсутність одиниці спостереження, яка за числовими характеристиками суттєво відрізняється від основної маси даних). Ці особливості потребують розв'язання двох задач: знаходження форми функціонального зв'язку та визначення міри наближення кореляційного зв'язку за ним.

Отже, до ймовірних факторів впливу на фінансову стійкість підприємства були віднесені наступні: коефіцієнти абсолютної та швидкої ліквідності, коефіцієнт забезпеченості ВОК, коефіцієнти оновлення, зносу основних засобів, індекс постійного активу, коефіцієнт фінансового ризику, залежності, незалежності капіталізованих джерел, відносне значення запасу фінансової міцності, коефіцієнти оборотності активів, оборотних та необоротних активів, запасів. Алгоритм проведення кореляційно-регресійного аналізу представлено на рис. 4.3 [77, с. 104].

Рівень кореляції між показниками, що ввійшли в кореляційно-регресійну модель оцінки фінансової стійкості підприємств харчової галузі: коефіцієнтом абсолютної ліквідності (Var 2), коефіцієнтом забезпечення власним оборотним капіталом (Var 3), запасом фінансової міцності (Var 4), коефіцієнтом оновлення (Var 5), коефіцієнтом оборотності оборотних коштів (Var 6), представлено на рис. 3.1.

Переменная	Корреляции (Книга відредакт (version 1) (version 1))				
	Var2	Var3	Var4	Var5	Var6
Var2	1,000000	0,386596	0,442574	0,472603	0,371057
Var3	0,386596	1,000000	0,491181	0,450404	0,362308
Var4	0,442574	0,491181	1,000000	0,432695	0,498488
Var5	0,472603	0,450404	0,432695	1,000000	0,476840
Var6	0,371057	0,362308	0,498488	0,476840	1,000000

Рис. 3.1. Парні коефіцієнти кореляції між показниками фінансової стійкості підприємств харчової галузі

Оскільки значення парних коефіцієнтів кореляції не перевищує |0,5|, даний набір вхідних показників дозволяє уникнути мультиколінеарність моделі.

Отже, для побудови моделі інтегральної оцінки фінансової стійкості підприємства використано наступні показники: коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт забезпечення власним оборотним капіталом, запас фінансової міцності, коефіцієнт оновлення, коефіцієнт оборотності оборотних коштів. Запас фінансової стійкості у відносному вимірі характеризує зону беззбитковості підприємства, а отже – стійкість його стану. Зростання даного показнику позитивно впливає на фінансову стійкість. Дана модель була розроблена за даними звітності харчових підприємств, тому регресійна модель оцінки фінансової стійкості може застосовуватися не лише для досліджуваного підприємства, а й для інших підприємств харчової галузі.

Отже, в результаті моделювання фінансової стійкості підприємства з використання інструментарію кореляційно-регресійного аналізу побудовано модель комплексної оцінки фінансової стійкості харчових підприємств на основі показників майнового стану, ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності, яка дозволяє спрогнозувати значення інтегрального показника фінансової стійкості підприємств харчової галузі з урахуванням факторів впливу.

Крім цього, виділено ключові показники, які визначають фінансову стійкість підприємства: коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт забезпечення власним оборотним капіталом, запас фінансової міцності, коефіцієнт оновлення, коефіцієнт оборотності оборотних коштів, серед яких найбільш впливовими є запас фінансової міцності та коефіцієнт забезпечення власним оборотним капіталом.

Отримані результати моделювання дають можливість оперативно реагувати на зміну показників фінансового стану підприємства для забезпечення фінансової стійкості підприємств харчової галузі.

3.3. Рекомендації щодо формування фінансової стратегії підприємства

В сучасних соціально-економічних умовах базисом ефективності виробничої діяльності на харчових підприємствах стає стратегічне

управління, як забезпечує встановлення завдань розвитку підприємства у довгостроковій перспективі з урахуванням поточної та прогнозної ситуації на цільовому ринку збуту, змінних умов й чинників бізнес-середовища.

Завданням стратегічного управління є формування й ефективне використання комплексного потенціалу підприємства для реалізації поставлених цілей виробничо-господарської системи й побудова гнучкої внутрішньої структури підприємства, яка чутливо реагує на зміни у зовнішньому середовищі.

Динаміка трансформації зовнішнього середовища, зміни взаємодії підприємства із зовнішнім середовищем прямого й непрямого впливу, посилення конкурентної боротьби за доступ до ресурсів, дія факторів невизначеності, постійне виникнення нових загроз і можливостей у зв'язку із технологічним розвитком, що притаманні сьогоднішньому етапу розвитку економіки, ведуть до суттєвого посилення значення стратегічного управління, що стає базисом й основною умовою ефективного розвитку підприємства.

Деякі керівники помилково вважають, що зміни й трансформаційні процеси у зовнішньому середовищі підприємства, можуть бути передбачені, прогнозовані, контрольовані й керовані. Втім, механізм стратегічного управління підприємства вимагає врахування змінності й непередбачуваності зовнішнього середовища.

Розвиток економіки України вимагає нових принципів управління діяльністю харчових підприємств. Результати їх виробничо-господарської діяльності сьогодні значною мірою визначаються застосуванням ефективних інструментів стратегічного планування. Економічна криза, незадовільний стан матеріально-технічної бази багатьох харчових підприємств, низька інвестиційна активність заважають їм формувати й ефективно реалізовувати потенціал виробництва конкурентоспроможної продукції й забезпечувати її просування на внутрішні й зовнішні ринки.

Стратегічне управління, спрямоване на довгострокову перспективу, дає змогу харчовим підприємствам швидко адаптуватися до змін кон'юнктури ринку й оперативно реагувати на зміни внутрішнього та зовнішнього

середовища. Це завдання стає все більш важливим, оскільки в сучасних кризових умовах, та у зв'язку із членством України в СОТ, багато українських промислових підприємств зазнають труднощів у конкурентній боротьбі, що негативно позначається на ефективності їх виробничо-господарської діяльності та економічному стані взагалі.

Загострення конкурентного змагання на агропродовольчих ринках, розвиток інноваційних технологій, що докорінно змінюють структуру пропонованих товарів і послуг, динамічний розвиток ринкових відносин, зростання впливу факторів невизначеності зовнішнього середовища, зумовлюють необхідність пошуку нових ефективніших механізмів управління харчовим підприємством.

Загалом зміну вимог споживачів, щодо харчосмакових характеристик продуктів є різновидом зміни зовнішнього середовища харчового підприємства. Тому тут доцільно використовувати механізму коректування стратегії, як при виявленні змін макро- та мезоекономічного оточення харчового підприємства. Важливим чинником розробки дієвої стратегічної політики в умовах змін є потенціал постачальників, зокрема сировини й матеріалів, обладнання комплектуючих, палива, енергії, води, транспортно-логістичних послуг тощо.

Необхідно правильно оцінити загальний потенціал наявних й перспективних постачальників, відповідність їх продукції й послуг вимогам реалізації стратегії в умовах зміни вимог споживачів. У стані перенасичення ринку товарами й зростання вимог покупців до якісних характеристик харчових продуктів й широти асортименту, важливим є критерій безпеки продукції, органічності сировини й екологічної чистоти упаковки, унікальність торговельної марки.

Зміна переваг споживачів харчової продукції надає підприємствам-виробникам певні можливості, зокрема дозволяє формувати нові ринки вироблюваної продукції. Втім, цей напрямок розвитку харчових підприємств має об'єктивні обмеження, зумовлені потенціалом сировинної бази, та суб'єктивні обмеження, зумовлені недостатнім техніко-технологічним розвитком вітчизняних підприємств.

ВИСНОВКИ

У науковій роботі вирішено важливе науково-практичне завдання, що полягає в обґрунтування теоретичних аспектів та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення процесу управління фінансовою стійкістю як складової забезпечення стійкого функціонування підприємств харчової галузі.

Проаналізовано механізм управління фінансовою стійкістю підприємства. Фінансовий стан підприємства треба систематично й усебічно оцінювати з використанням різних методів, прийомів та методик аналізу.

Розглянуто методичне забезпечення оцінки фінансової стійкості підприємства, як одного з інструментів управління нею. Воно полягає у доцільності обґрунтування та використання сучасного економіко-математичного інструментарію оцінювання всіх аспектів формування фінансової стійкості підприємства, що забезпечує полегшення прийняття виважених управлінських рішень щодо управління нею.

Запропоновані інструменти аналітичної оцінки рівня фінансової стійкості та принципи їх застосування в реальних умовах функціонуючого підприємства дозволять конкретизувати заходи щодо забезпечення управління фінансовою стійкістю та розвитком підприємства на оперативному та стратегічному рівнях.

Розроблено підхід до управління факторами для підвищення фінансової стійкості підприємства. При аналізі фінансового стану на підприємстві важливо визначити, які саме фактори впливають на його стійкість, оскільки менеджери потребують даної інформації для розробки шляхів підвищення стійкості фінансового стану та мінімізації ризиків підприємства.

Досвід успішної діяльності харчових підприємств свідчить, що стартовим етапом побудови ефективної стратегії є обґрунтування її принципів, які дають змогу керівництву харчового підприємства сформувати виробничо-торговельну політику та здійснювати моніторинг й контроль її реалізації, оперативно виявляти небезпеки й коректувати дії у відповідності із поточними змінами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аньшин В. М. Бюджетирование в компании : современные постановки и развития : учеб.пособ. / В. М. Аньшин, И. Н. Царьков, А. Ю. Яковлева. – М. : Дело, 2015. – 240с.

2. Бандурин В. Зарубежный опыт управлении несостоятельными предприятиями / В. Бандурин, В. Ларицкий // Антикризисный менеджмент. – 2014. – № 10. – С. 2–13.

3. Вдовенко Л. О. Економічна сутність та значення кредитоспроможності підприємств / Л. О. Вдовенко // Облік і фінанси. – 2016. – № 1. – С. 108-111.

4. Горицкая Н. Г. Бухгалтерский учет и финансовый анализ : практич. пособ. / Н. Г. Горицкая. – К. : ООО Редакция газеты «Бухгалтерия. Налоги. Бизнес», 2013. – 288 с.

5. Господарський Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15.

6. Економіка підприємства : підручн. / за заг. ред. С. Ф. Покропивного. – К. : КНЕУ, 2012. – 528 с.

7. Єчина К. А. Особливості сучасного кредитування підприємств / К. А. Єчина // Управління розвитком. – 2015. – № 22. – С. 53–55.

8. Зінь Е. А. Планування діяльності підприємства : Підручник / Е. А. Зінь, М. О. Турченюк. – К. : Професіонал, 2013. – 214 с.

9. Зарубинский В. Оценка риска банкротства. Мнимое или фактическое банкротство / В. Зарубинский, Н. Демьянов, Е. Кушлык // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 6 (96). – С. 80–89.

10. Іляш О. І. Економіка праці та соціально-трудові відносини : навч. посіб. / О. І. Іляш, С. С. Гринкевич. – К. : Знання, 2014. – 476 с.

11. Каверіна О. Д. Організація бюджетування на підприємстві / О. Д. Каверіна // Бухгалтерський облік. – 2013. – с. 57–60.

12. Камаєв В. Д. Економічна теорія : навч. посіб. / В. Д. Камаєв. –

М. : Владос, 2010. – 622 с.

13. Карпунь І. Н. Санація в системі антикризового управління підприємством / І. Н. Карпунь // Вісник Львівської комерційної академії. – 2013. – № 30. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlca/Ekon/2013_30/49.pdf.

14. Кльоба Р. Л. Маркетинговий підхід до вдосконалення управління діяльністю підприємства [Електронний ресурс] / Р. Л. Кльоба // Наук. Вісник НЛТУ України. –2016. – Вип. 19.3. – С. 196–214.

15. Кодацкий В. П. Направления улучшения деятельности субъектов хозяйствования / В. П. Кодацький // Економіка, Фінанси, Право. – 2015.– № 9. – С. 6 – 10.

16. Конторщикова О. Аналіз фінансового стану як передумова ефективного управління підприємством / О. Конторщикова // Економіка, Фінанси, Право. – 2014. – № 6. – С. 3–5.

17. Контроллинг как инструмент управления предприятием / Ананькина Е. А., Данилочкин С. В., Данилочкина Н. Г. и др. ; под ред. Данилочкиной Н. Г. – М. : Центр учебной литературы, 2013. – 613 с.

18. Минфин утвердил новые формы финансовой отчетности [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://buhgalter911.com/ShowArticle.

19. Моделювання економічної динаміки : навч. посібн. / В. В Борисова, О. С. Пшенишнюк, С. В. Устенко та ін. – К. : Атака, 2014. – 276 с.

20. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / О. В. Онисько. – М.,2013. – 248 с.

21. Равенков А. Фінансове планування на підприємстві / А. Равенков // Проблеми теорії та практики управління. – 2015. – № 4. – С. 72–78.

22. Синки Дж. М. Управление финансами на предприятии / Дж. М. Синки ; пер. с англ. – М. : Catallaxy, 2014. – 820 с.

23. Сисой Ю. В. Фінансове планування на підприємстві та його особливості в умовах транснаціональних корпорацій. [Електронний ресурс] / Ю. В. Сисой – Режим доступу : //www.nbuv.gov.ua.

24. Спірінгейт О. В. Банкрутство як наслідок впливу фінансової кризи на господарську діяльність підприємств / О.В. Спірінгейт // Університетські наукові записки. – 2013. – № 2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv. gov.ua/portal/soc_gum/Unz/2013_2/16.pdf.

25. Стефанишина А. В. Характеристика та аналіз методик оцінювання фінансової стійкості підприємств України та зарубіжжя / А. В. Стефанишина // Вісник НБУ. – 2015. – №11. – С. 62–67.

26. Al-Kassar T.A. Financial performance evaluation and bankruptcy prediction (failure) / T.A. Al-Kassar, J.S. Soileau // Arab Economic and Business Journal. – 2014. – №9 (2). – P. 147–155.

27. Bankruptcy and a fresh start: stigma on failure and legal consequences of bankruptcy [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/ enterprise/ policies/ sme /report_ita_en.pdf.

28. Bankruptcy Classification Model for Small Firms / J.G.Jr. Fulmer, J. E. Moon, T.A. Gavin et al. // Journal of commercial Bank Lending. – 2013. – P. 25–37.

29. Bankruptcy prediction using Extreme Learning Machine and financial expertise / Q. Yu, Y. Miche, E. Séverin et al. // Neurocomputing. – 2015. – Vol. 128. – P. 296–302.

30. Bede B. Mathematics of Fuzzy Sets and Fuzzy Logic / B. Bede. – Berlin : Springer, 2013. – 400 p.

31. Kaplan R. S. Why does business need a balanced scorecard / R. S. Kaplan, D. P. Norton // Journal of Cost Management. – 2012. – May-June. – P.5-10.

ДОДАТКИ

Додаток А

Узагальнення поняття «фінансова стійкість» підприємства

Автор	Визначення	Ключова ознака
Шелудько В. М. [38]	Фінансова стійкість – це забезпеченість активів підприємства стійкими джерелами їх формування, гарантована платоспроможність, незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури і поведінки партнерів.	Незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури та поведінки партнерів.
Філімоненков О. С. [32]	Фінансова стійкість – це такий стан підприємства, коли обсяг його майна (активів) достатній для погашення зобов'язань, тобто підприємство платоспроможне.	Можливість погасити свої зобов'язання за рахунок майна.
Лахтіонова Л. А. [13]	Фінансова стійкість – це такий стан фінансових ресурсів, за якого суб'єкт господарювання, вільно маневруючи грошовими коштами, здатний шляхом ефективного їх використання забезпечити безперервний процес виробничо-торговельної діяльності, а також витрати на його розширення та оновлення.	Здатність забезпечити безперервний процес виробничо-торговельної діяльності.
Савицька Г. В. [25]	Фінансова стійкість – це здатність суб'єкта господарювати функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у зовнішньому і внутрішньому середовищі, яке змінюється; що гарантує його постійну платоспроможність та інвестиційну привабливість в межах припустимого рівня ризику.	Гарантування постійної платоспроможності та інвестиційної привабливості.
Мамонтова Н. А. [16]	Фінансова стійкість – це такий стан підприємства, за якого забезпечується стабільна фінансова діяльність, постійне перевищення доходів над витратами, вільний обіг грошових коштів, ефективне управління фінансовими ресурсами, безперервний процес виробництва і реалізації продукції, розширення й оновлення виробництва.	Забезпечення стабільної фінансової діяльності та розширення виробництва.
ЛиференкоГ. М. [14, с. 135]	Такий стан фінансових ресурсів підприємства, їх розподілу та використання, який забезпечує розвиток підприємства на основі зростання прибутку та капіталу.	Забезпечення розвитку підприємства на основі зростання прибутку.

Додаток Б

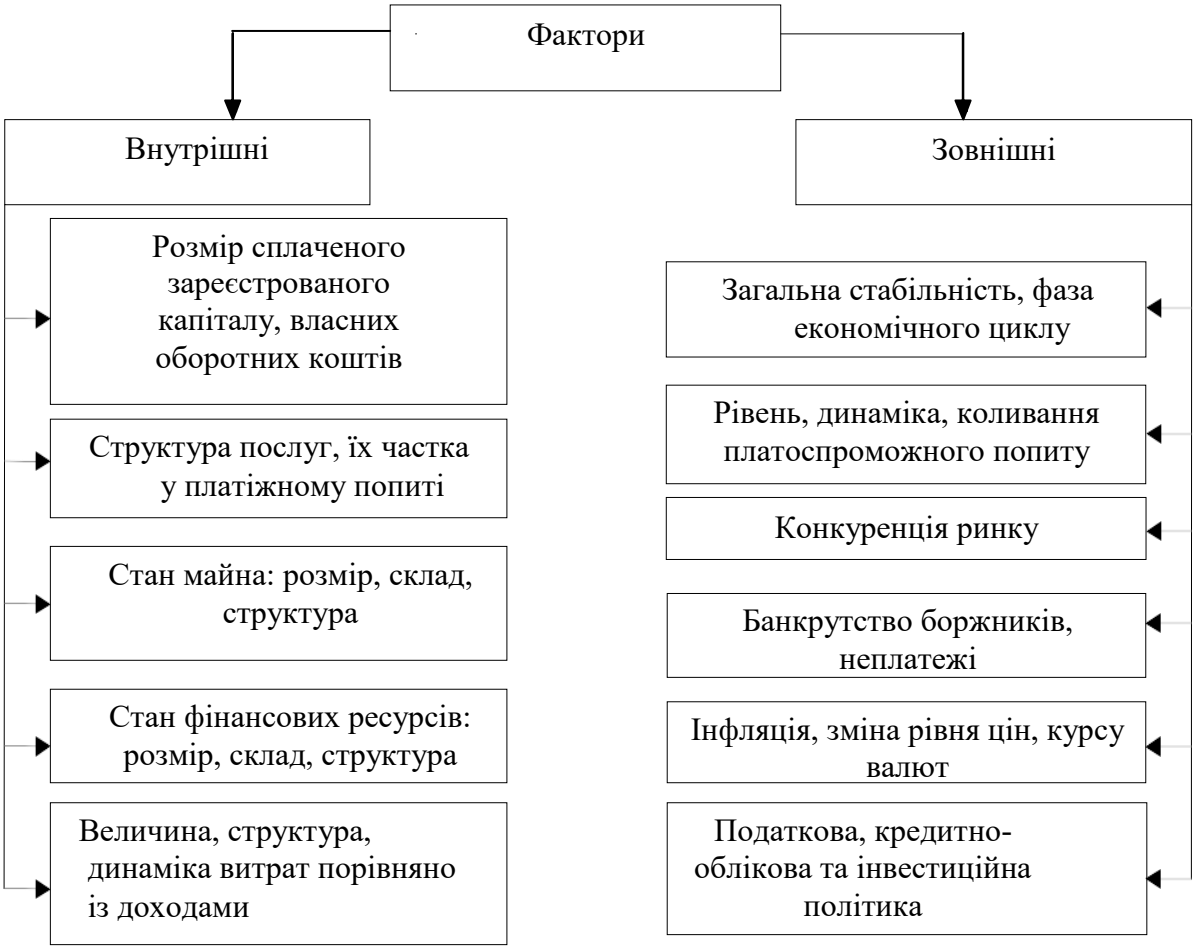

Рис. 1.1. Фактори впливу на фінансову діяльність підприємства [1]

Додаток В

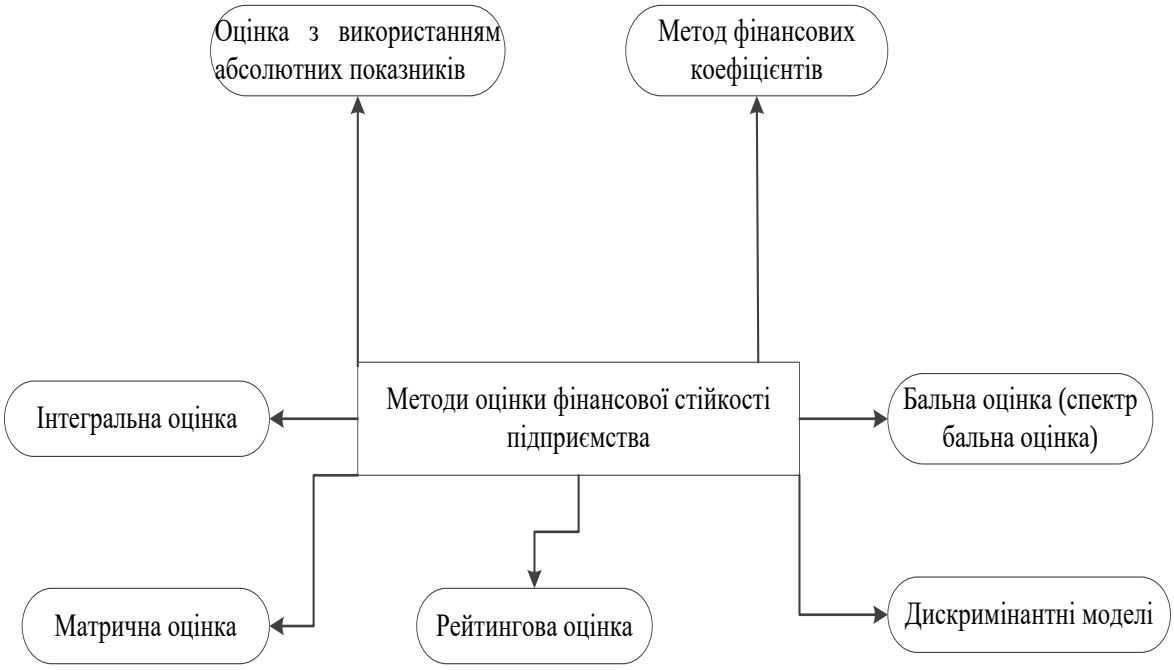

Рис. 1.2. Основні методи оцінки фінансової стійкості підприємства

Додаток Ґ

Характеристика основних методів оцінки фінансової стійкості підприємства

Методи	Характеристика
1	2
Метод фінансових коефіцієнтів	Передбачає розрахунок певних показників, що характеризують фінансову стійкість, платоспроможність і ліквідність, рентабельність (прибутковість) діяльності, майновий стан та ділову активність. Склад і алгоритм розрахунку коефіцієнтів досить різноманітний і залежить від обраної методики
Оцінка з використанням абсолютних показників	Може бути використана для оцінки окремих сторін фінансового стану. Наприклад: для характеристики рівня фінансової стійкості з боку прибутковості підприємства на основі використання результатів маржинального аналізу; визначення типів фінансової стійкості за критерієм стабільності джерел покриття запасів
Рейтингова оцінка	Полягає у класифікації підприємств за певними ознаками виходячи з фактичного рівня показників фінансового стану і рейтингу кожного показника. Перевагою є можливість ранжування ряду підприємств за обраною ознакою.
Бальна оцінка (спектр бальна оцінка)	Бальна оцінка полягає в проведенні аналізу фінансових коефіцієнтів шляхом порівняння отриманих значень із нормативними величинами і отриманні узагальнюючого показника, вираженого в балах. Спектр бальна оцінка при цьому передбачає використання «рознесення» цих значень за зонами віддаленості від оптимального значення.
Матрична оцінка	Базується на побудові матриці сукупності фінансових показників, яка перетворюється на матрицю стандартизованих коефіцієнтів. Надає змогу здійснювати порівняльну рейтингову оцінку за певними показниками. З іншого боку може використовуватися при складанні матричних балансів, балансів грошових надходжень і витрат.
Інтегральна оцінка	Результатом проведення оцінки є визначення інтегрального показника на основі застосування різноманітних методичних підходів. При цьому інтегральний показник може характеризувати як окремі складові, так і в цілому фінансовий стан підприємства.
Дискримінантні моделі	Дозволяють визначити вірогідність настання банкрутства на основі розробки (або використання) інтегральної моделі аналізу фінансового стану підприємства. Виділяють однофакторні (коефіцієнт Бівера, Вайбеля) та багатофакторні (модель Альтмана, Ліса, Таффлера, Спрінгейта, Терещенко, Савицької тощо) моделі.

Додаток Г

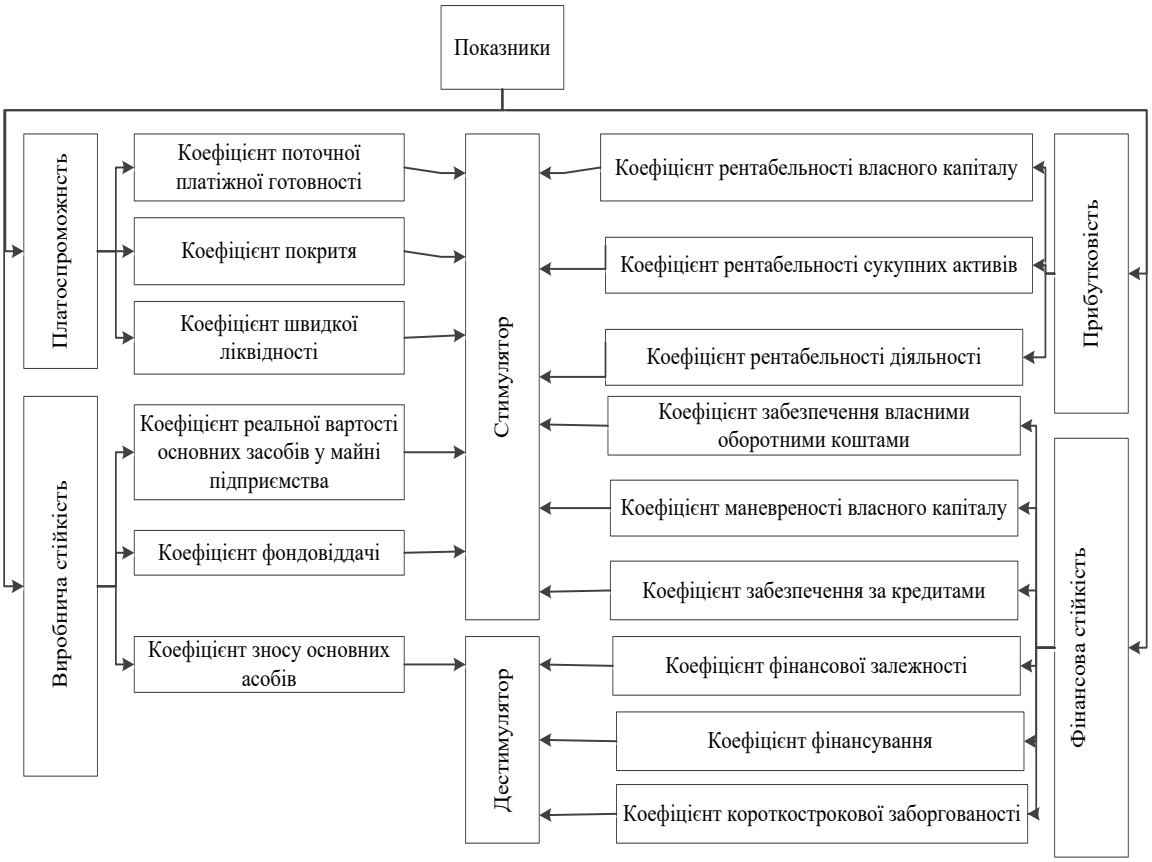

Рис. 1.3. Система показників для інтегральної оцінки фінансової стійкості підприємства

Додаток Д

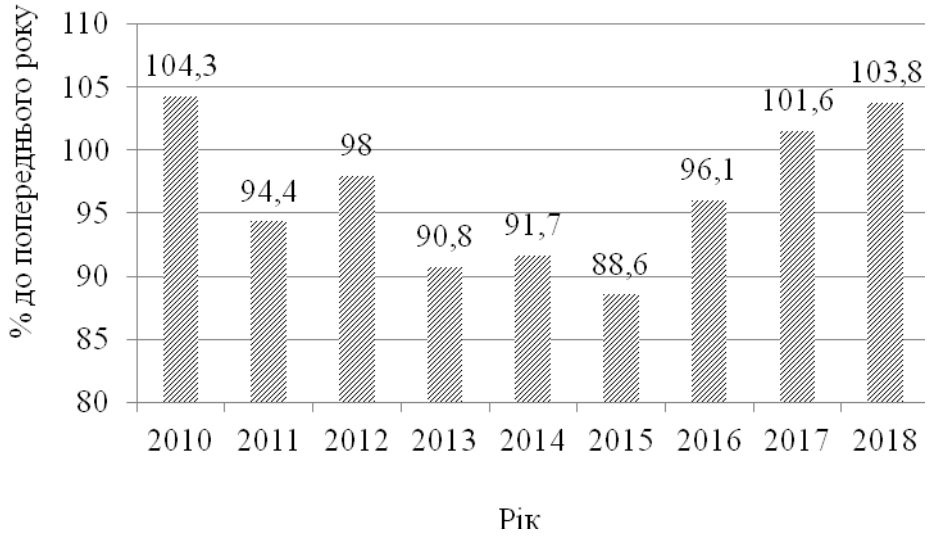

Рис. 2.1. Динаміка індексу виробництва напоїв в Україні за 2010-2018 рр.

Додаток Е

Обсяг реалізації продукції (товарів, послуг) підприємств України протягом 2010-2018 років

Рік	Усього	у т.ч. промисло-вість	у т.ч. харчової галузі	Абсолютне відхилення обсягів реалізації продукції харчової галузі	Частка харчової галузі у загальній структурі, %	Частка харчової галузі у структурі промислово-сті, %
1	2	3	4	5	6	7
2010	3692554,4	1173801,8	33530,4	-	0,91%	2,86%
2011	4302627,2	1478701,9	38769,5	5239,1	0,90%	2,62%
2012	4563794,8	1517617,7	46540,1	7770,6	1,02%	3,07%
2013	4437326,1	1493850,1	45615,2	-924,9	1,03%	3,05%
2014	4608978,1	1567714,0	38264,6	-7350,6	0,83%	2,44%
2015	5716431,0	1917185,6	51472,6	13208,0	0,90%	2,68%
2016	6877077,3	2343000,4	57271,0	5798,4	0,83%	2,44%
2017	8467031,9	2862308,9	63446,3	6175,3	0,75%	2,22%
2018	8975053,8	3213542,2	67351,5	3905,2	0,75%	2,10%

Додаток Є

Динаміка зовнішньої торгівлі продукцією харчової промисловості, 2010-2018 рр.

Рік	Експорт, тис.дол. США	Імпорт, тис.дол. США	Сальдо, тис.дол. США	Коефіцієнт покриття експортом імпорту
1	2	3	4	5
2010	443 700,00	270 553,30	173 146,70	1,64
2011	383 045,50	421 023,70	-37 978,20	0,91
2012	385 003,90	492 814,10	-107 810,20	0,78
2013	396 807,00	604 854,30	-208 047,30	0,66
2014	251 284,40	422 129,20	-170 844,80	0,60
2015	183 608,00	233 638,90	-50 030,90	0,79
2016	163 813,50	289 530,80	-125 717,30	0,57
2017	209 235,60	372 829,90	-163 594,30	0,56
2018	229 843,70	489 773,30	-259 929,60	0,47

Додаток Ж

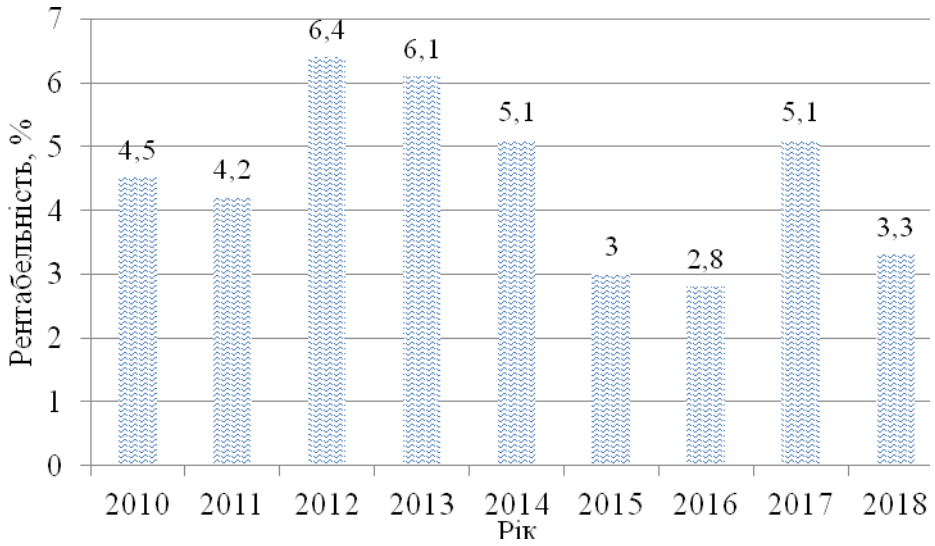

Рис. 2.5. Динаміка рентабельності операційної діяльності підприємств галузі виробництва напоїв протягом 2010-2018 рр.

Додаток З

Вибірка підприємств переробної промисловості України (виробництво напоїв)

№ з/п	Назва підприємства	Регіон	КВЕД	Вид діяльності
1	ПРАТ «АБІНБЕВЕФЕС УКРАЇНА»	м.Київ	11.05	Виробництво пива
2	ПрАТ «КАРЛСБЕРГ УКРАЇНА»	Запорізька обл.	11.05	Виробництво пива
3	ПрАТ “ОБОЛОНЬ”	м.Київ	11.05	Виробництво пива
4	ПрАТ «ОПІЛЛЯ»	Тернопільська обл.	11.05	Виробництво пива
5	ПрАТ «ФІРМА «ПОЛТАВПИВО»	Полтавська обл.	11.05	Виробництво пива
6	ТОВ»Перша приватна броварня «Для людей - як для себе!»	Львівська обл.	11.05	Виробництво пива
7	ПрАТ «Уманьпиво»	Черкаська обл.	11.05	Виробництво пива
8	ПрАТ «МИКУЛИНЕЦЬКИЙ БРОВАР»	Тернопільська обл.	11.05	Виробництво пива
9	ПрАТ «Пиво-безалкогольний комбінат»Радомишль»	Житомирська обл.	11.05	Виробництво пива
10	ПрАТ «Славутський пивоварний завод»	Хмельницька обл.	11.05	Виробництво пива

Додаток И

Показники діяльності підприємств переробної промисловості України (виробництво напоїв) за 2018 рік

№ з/п	Назва підприємства	Фінансові показники			
		Коефіцієнт автономії	Коефіцієнт фінансового ризику	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Коефіцієнт фінансового левереджу
1	2	3	4	5	6
1	ПРАТ «АБІНБЕВЕФЕС УКРАЇНА»	0,13	3,38	-4,81	4,35
2	ПрАТ «КАРЛСБЕРГ УКРАЇНА»	0,58	0,73	0,33	0,73
3	ПрАТ “ОБОЛОНЬ”	0,36	1,81	-1,22	1,81
4	ПрАТ «ОПІЛЛЯ»	0,38	1,63	-1,62	1,63
5	ПрАТ «ФІРМА «ПОЛТАВПИВО»	0,56	0,78	0,12	0,78
6	ТОВ»Перша приватна броварня «Для людей - як для себе!»	0,61	0,65	0,18	0,78
7	ПрАТ «Уманьпиво»	0,69	0,74	0,17	0,72
8	ПрАТ «МИКУЛИНЕЦЬКИЙ БРОВАР»	0,74	0,53	0,19	0,71
9	ПрАТ «Пиво-безалкогольний комбінат»Радомишль»	0,66	0,72	0,14	0,69
10	ПрАТ «Славутський пивоварний завод»	0,59	0,77	0,15	0,73

Додаток І

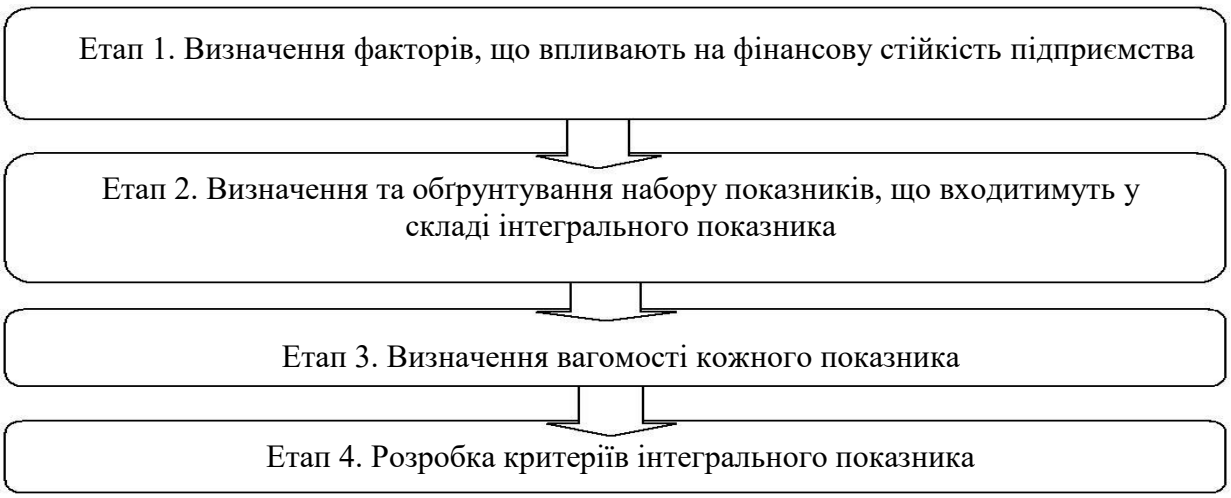

Рис. 4.1. Етапи розробки інтегрального показника фінансової стійкості підприємства